

VERGİ ALGISI – EĞİTİM İLİŞKİSİ: ÇEŞİTLİ ÜNİVERSİTELERDE MALİYE BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN VERGİ ALGILARINI BELİRLEMeye YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Prof. Dr. Binhan Elif YILMAZ*

Araş. Gör. Sinan ATAER**

Araş. Gör. Müge YETKİN***

ÖZET

Toplumsal yapı içindeki bireylerin devlet algısı, demografik yapıları, eğitim düzeyleri, birbirleri ile olan etkileşimleri, inançları ve motivasyonları, vergi algısını ve vergi direncini belirleyen, birbirleriyle iç içe geçmiş ve hiç biri diğerinden bağımsız olarak ele alınamayan faktörlerdir. Vergi algısını belirleyen faktörlerden eğitim değişkeni, bu çalışmada ön plana çıkarılmaktadır. Öyleki eğitim değişkeninin vergi algısı üzerindeki etkilerinin değerlendirileceği grup, ülkemiz üniversitelerinde Maliye eğitimi alan öğrencilerdir.

Çalışmamızda Türkiye’de Maliye eğitimi veren üniversitelerden belirli kotalara göre belirlenmiş toplam 1470 öğrenci ile bir alan araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan araştırması ile hem maliye eğitiminin vergi algısı itibariyle etkinliğini hem de bir değişken olarak eğitimin vergi algısı üzerindeki etkilerinin görülebilmesinde, çok önemli bir örneklem grubuna ulaşılmıştır. Gerek kapsamlı bir Maliye eğitiminin gerekse toplumumuzun bir parçası olan üniversite öğrencilerinin kamu hizmetleri ve vergiyi gerçekte nasıl algıladıkları, bu çerçevede karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve vergi algısının ve vergiye karşı geliştirilen davranışların özünde, eğitim ile ilgili noktalar tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vergi algısı, Eğitim, Maliye Eğitimi, Mali Sosyoloji

ABSTRACT

The perception of tax of the individuals who are in the social structure; demographic structures, education levels, interactions between each other, beliefs, motivations are the factors which determine the perception of tax and the resistance against tax. The factors are entwined and could not be handled independent from

* İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, binhan@istanbul.edu.tr

** İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, sinan.ataer@istanbul.edu.tr

*** Marmara Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Bölümü, muge.yetkin@marmara.edu.tr

each other. In fact; the group that will be evaluated in terms of education variable's effects on the perception of tax, is the Public Finance students in our country's different regions. In our study, a field survey was implemented to the 1470 students who are indicated according to quotas from all of the regions of Turkey. A remarkable group of sample have been reached, in terms of evaluation of the Public Finance education's effects on the perception of tax as well as education level's effects on perception of tax. Some points related with the education in exact of the perception of tax and behaviours developed against tax are determined, it was handled comparatively how the real perceptions about tax and public utilities in terms of either an enhanced Public Finance education or the students which are a part of our society.

Keywords: Perception of Tax, Education, Public Finance Education, Fiscal Sociology

Giriş

Devletlerin büyük bir kısmı için temel gelir kaynağı olan vergiler, bireyin devletle olan ilişkisini gösteren en önemli bağlardan biridir. Devlet ile bireyin ilişkisini belirleyen bu önemli bağda, her birinin güçleri farklıdır. Devlet, bu ilişkinin yapısını belirleyen baskın taraftır. Devlet ile bireyin beklentileri ya da çıkarları açısından da yapıları birbiririnden farklıdır. Birey, en etkin şekilde kamudan hizmeti alıp, aynı zamanda satın alma gücünde azalma yaşamamayı arzularken, devlet de sosyal ve ekonomik açıdan istikrarı sağlayabilmek için daha fazla vergi toplayarak hedeflerine ulaşmak eğilimindedir. İşte bu ikilem, verginin sadece mali ve ekonomik değil, aynı zamanda toplumsal bir olgu olduğunun göstergesidir. Bu nedenle toplum yapısının ve onun en önemli unsuru olan bireylerin vergi algısı ve ödeme eğilimi, oldukça önemlidir.

Vergi, bir ülkedeki tüm kesimlerin ekonomik, sosyo-politik faaliyet ve hareketlerinin merkezinde yer alır. Bir tür kaynak paylaşım aracı olan vergiler, her türlü toplumsal değişimler sonucunda farklı şekillerde değerlendirilir. Toplumun değişimi ile devletin yapısı, ihtiyaçları ve vergilemenin değişimi arasında bir bağlantı vardır. Kamu maliyesi araçları ve onların etkilerini şekillendiren devlet ile toplum bağlantısı, sadece ekonomik açıdan tartışılmaz. Mali sosyoloji bu bağlamda ekonomi dışı neden ve sonuçları da dikkate alır. Mali sosyoloji, vergileme ve kamu maliyesinin ardındaki sosyal süreci inceler.

Mali sosyoloji alanındaki ilk çalışma, İbn-i Haldun ile başlar. İbn-Haldun, Mukaddime'sinin önsözünde, vergi yükü ile medeniyetlerin büyümesi veya batışı arasındaki ilişkiyi teorik olarak ele almıştır. Ayrıca

İbn-i Haldun mali olayların, özellikle kamu gelir ve giderlerindeki değişikliklerin iyi anlaşılabilmesi için, toplumların içinde buldukları dönemin sosyolojik şartları üzerinde durmuştur (Ugan, 1990). Mali sosyoloji kavramını ilk kullanan R. Goldscheid ise, bu alandaki ilk klasik yazarlardan biridir. Vergilemenin bir sosyal davranış olduğunu vurgulayan Goldscheid, kamu maliyesi biliminin fonksiyonel ilişkilerinin kökenlerini, toplum yapısı içinde araştırmıştır (Goldsheid, 1958).

Vergilemenin bir toplumsal davranış olduğunu vurgulayan Torgler, Frey ile birlikte, geleneksel modelleri vergilemeyi toplumsal yaşamdan izole bir davranış olarak ele aldıkları için dezavantajlı bulur. Onlara göre yükümlüler, vergilerini diğer yükümlülerin sosyal davranışlarına bağlı olarak ödedikleri için, diğerleri ne kadar dürüst algılanırsa, vergiye gönüllü uyum da o kadar başarılı olur (Torgler and Frey, 2004).

1. Vergi Algısı Ve Vergiye (Gönüllü) Uyum

Maliye literatüründe oldukça sık yer alan vergiye gönüllü uyum, gerçekte verginin nasıl algılandığına bağlı olarak gerçekleşir. Yükümlülerin vergi ödeme eğilimini belirleyen tutum ve davranışlarını anlamak, tamamen kendi çıkarlarına göre hareket ettiğini savunan görüşlerle birlikte, aynı zamanda yükümlülerin diğerleriyle, devlet ve vergi otoriteleri ile olan ilişkilerini ortaya koyabilmek anlamına gelir. Bu nedenle toplumun genel anlamda vergiye bakış açısını anlayarak uygun bir vergi sistemi oluşturulması önem taşır (Baloğlu v.d., 2010: 3).

Yükümlü vergiye uyum gösteriyorsa, bu gerçekte tüm yükümlülüklerinin zamanında ve doğru bir şekilde yerine getirilmesi, anlamını taşır. Uyum vardır, ancak gönüllü olup-olmadığı sorgulanabilir. Eğer yükümlü gönülsüz bir şekilde vergiye uyum gösteriyorsa, yakalanma riski ve cezalandırılma endişesi yaşıyordur. Bu durumu açıklayan model, Rasyonel Tercih ya da Ekonomik Suç Modeli olarak anılır. Bu modelde yükümlü rasyonel bir bireydir ve kamunun zorlayıcı gücü, onlarda yakalanma ve ceza alma korkusu uyandırır (Allingham and Sandmo, 1972). Yükümlü yakalandığı durumda katlanacağı parasal ceza ve toplumsal baskı şeklindeki maliyet ile yakalanmadığı durumda ödemediği vergi kadar sağlayacağı faydayı karşılaştırdığında, maliyet faydadan daha düşükse, vergi kaçırmayı kendisine hak olarak görebilir. Bu rasyonel birey bu modele göre vergiye uyum göstermez ve toplumdaki dışlanma ya da toplumun kendisini olumsuz değerlendirmesi önem arz etmez. Eğer vergi ödemediğinde

oluşacak maliyet, faydadan daha yüksek ise o zaman uyum gösterir. Ancak bu uyumun gönüllü olup-olmadığı tartışmalıdır.

Vergiye gönüllü uyumu açıklayan model olan Ahlaki Duygular Teorisi ya da Tutumsal Modele göre, yükümlüler vergilerini tam ve zamanında ödeme konusunda güdülenirler ve içsel bir motivasyona sahiptirler. Söz konusu modelde vergiye uyum açısından sadece ekonomik faktörler değil, siyasal, kurumsal, dinsel, hukuksal, yönetsel ve demografik faktörlerin de bir bütün olarak incelenmesi gerekir. Yükümlünün içinde bulunduğu toplum içerisindeki rolü, o toplumun yapısı, değer yargıları, inancı, görüşleri ve demografik özelliklerinin mutlaka değerlendirilmeye alınması gerekir.

Bu eksiklikleri giderecek Sosyolojik Model ise kanunlara uymama konusunda, sosyal kısıtlamaların önemi üzerinde durur. Başlıca sosyal kısıtlamalar; çocukluktaki sosyalleşme sürecinde kanuna uyulmadığında suçun psikolojik cezalandırılmasını veya vatandaşları görev ve yükümlülüklerini yerine getirmekten dolayı pozitif kendine saygı ödülleri yöneten ‘içselleştirilmiş uyum normları’ndan kaynaklanır. Sosyal kısıtlamalar aynı zamanda vergisini ödemeyeni toplumdan dışlayan veya iyi vatandaşa daha fazla statü sağlayan diğer vatandaşlardan gelen, sosyal yaptırım ve ödülleri de içerir. Bu çerçevede iki tür motivasyon söz konusudur: Görev olarak algılanan, içselleştirilmiş uyum motivasyonu ve saygı olarak algılanan, diğerlerinin bireye karşı davranışlarından gelen motivasyon (Scholz, 1998: 140’den aktaran Baloğlu v.d., 2010: 4).

Vergiye gönüllü uyum bu açıdan hem içsel bir motivasyon hem de dışsal sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak farklılaşır. Bireysel faktörler ve sosyal etkileşimler sonucunda, bireyin vergi algısı şekillenir. Tüm bunlardan hareketle çalışma, cari ya da potansiyel yükümlülerin vergi algılarını, çok çeşitli faktörler bazında belirlemeye çalışır. Ancak bireye özgü demografik faktörlerden biri olan eğitim, çalışmamız açısından özel bir öneme sahiptir.

2. Vergi Algısı Bağlamında Eğitim Ve Maliye Eğitimi

2.1. Vergi Algısında Bir Demografik Değişken Olarak Eğitim

Eğitim¹, bir bireyin yetenek, tutum ve davranış şekillerini geliştirmede başvurduğu yöntemler bütünü olarak tanımlanabilir. Bu tanımda eğitime

¹ Alan araştırmasında eğitim, eğitim kurumlarında verilen eğitim kapsamındadır.

bakış açısı, onu talep eden birey tarafındadır. Eğitimi arz eden tarafından ise eğitim, geçmişin bilgilerini yeni kuşaklar için kullanılabilir hale getirme sanatıdır (Good, 1973). Bu haliyle eğitim, arz edenlerle talep edenlerin bir kurumda bir araya gelmeleri ile oluşan bir ekonomik faaliyettir. Dolayısıyla eğitim, bireylerin toplumsal hayata hazırlanma sürecini geçirdikleri, yasalara ve ahlaki düzenlemelere uyumunu kolaylaştıran önemli bir kurumdur.

Eğitim, devletin ekonomiye müdahalesi yolunu açan bir yarı kamusal mal niteliğindedir. Yarı kamusal malların en önemli özelliği, dışsallıklara sahip olmalarıdır. Eğitimin üretim kapasitesini artırma, teknolojik gelişmeleri izleme, eğitilmiş ailelerce eğitilmiş bir nesil yetiştirebilme, keşif ve buluşları olanaklı kılma şeklinde sıralanabilen, topluma saçılan dışsal faydaları bulunur. Eğitim alanlar da, kişisel gelirin artması ve toplumda prestij elde etme gibi eğitimin özel faydalarını elde ederlerken, bu ve benzeri özel faydaların dışında topluma saçılan dışsal faydaları dikkate almazlar. Ancak toplumda beşeri sermayenin güçlenmesi yönünde önemli katkılar oluşacağı kesindir.

Farklı düzeylerdeki eğitim, bir toplumdaki bireylerin yasalarla olan ilişkisinin düzeyini belirlemede önemli bir değişken olarak karşımıza çıkar. Bireylerin eğitim düzeyi, vergi algısını ve vergiye uyumu, pozitif ya da negatif olarak etkiler. Dolayısıyla bireylerin eğitim seviyesi yükseldikçe vergiye uyumu ya da direnci söz konusu olabileceği gibi, eğitim seviyesi düşerken aynı şekilde uyum ya da direnç kendini gösterebilir (Yılmaz, 2012: 250).

Lewis (1982)'e göre vergi ya da mali kurum ve olaylarla ilgili elde edilen bilgi arttıkça, vergiye uyum derecesi daha da artar. Böylelikle bireylerin kamu mal ve hizmetlerinin faydaları hakkında farkındalıkları artar. Yine Lewis (1982)'e göre mali açıdan bilgisizlik ve vergi mevzuatına hakim olamama, vergilemeye ilişkin olumsuz davranışların gelişmesine katkı yapar.

Bununla beraber düşük eğitim düzeyine rağmen, vergileme hakkında bilgi sahibi yükümlüler de olabilir. Düşük eğitim düzeyindekiler, diğerlerine göre daha düşük zaman maliyeti sayesinde, özel bazı bilgiler elde edebilirler; örneğin vergi kaçırma ve vergiden kaçınma fırsatlarını diğerlerine göre daha iyi bilme olanağına sahipken, vergiye uyumları düşük olabilir (Torgler, 2006: 89).

Öte yandan eğitim düzeyi yüksek yükümlülerin sahip oldukları mali bilgi, vergiden kaçınma uygulamalarını da pozitif etkileyebilir. Ayrıca eğitim düzeyi yüksek yükümlülerin devletin sunduğu hizmetlere veya devletin muhtemel savurganlıklarına yönelik değerlendirmeleri daha isabetli

olduğunda, edindikleri eleştirel bakış açısı, onların vergiye uyumunu azaltabilir (Torgler ve Schaltegger, 2005: 13).

Görüldüğü üzere genel olarak eğitimin üç yönüne dikkat çekmek gerekir (Torgler, 2006: 89):

- Mali bilgi derecesi,
- Vergi kaçırma ve vergiden kaçınma fırsatlarını içeren bilgi derecesi,
- Son olarak vergiler ile finanse edilen kamu mal ve hizmetlerine yönelik bilgi derecesi.

Böylece eğitimin vergi algısı üzerindeki etkisinin net olmadığı ortaya çıkar. Pek çok ampirik çalışma, eğitimin vergi ahlakı ve vergi uyumu üzerindeki etkisini tanımlama ve etki derecesi hakkında fikir vermeye yardımcı olur (Torgler, 2006: 89).

Jackson ve Milliron (2002)'a göre vergi yasalarına uyum açısından düşük eğitim düzeyi, yükümlülerin uygulamalar hakkındaki bilgilerinin yetersizliğine yol açtığından, vergi uyumunu olumsuz etkiler. Hatta yükümlülerin vergiye karşı uyumsuz davranışlarını gerekçelendirici bir durum da oluşur. Ayrıca düşük eğitim düzeyi, genel bir mali ihmalkarlığa neden olabilir. Eğitim düzeyi düşük yükümlüler vergilemeyi yük olarak görme eğiliminde oldukları ve vergi gelirleri ile finanse edilen hizmetleri ve onların faydalarını fazla önemsemedikleri için, vergilemeye karşı negatif duygular geliştirebilir (Jackson ve Milliron, 2002: 64).

Eğitim sayesinde vergi algısı yönlendirilebilir. Eğitim, verginin kabullenilmesinde önemli rol oynarken, onaylanmamasında da etkili bir faktördür. Dolayısıyla eğitim düzeyinin, her iki açıdan da vergi algısı üzerindeki etkisi büyüktür.

Eğitim, vergi algısını ya da vergi ahlakını tahmin edebilme yönünde, gelir düzeyi, meslek grubu gibi değişkenlerin bir alternatifi olarak da kullanılır. Eğitim sayesinde sorumluluk duygusu taşıyan bilinçli bir toplum yaratmak mümkün olabileceği gibi, düşük eğitim düzeyinde bazı yükümlülerin vergiye karşı direnç konusunda kendilerini haklı görmeleri de söz konusu olabilir. İşte tüm bu neden ve olasılıklardan dolayı katılımcıların eğitim seviyesinin bilinmesi için, belli dönemlerde toplumun farklı kesimleri ile yapılacak alan araştırmaları ve mülakatlara ihtiyaç vardır.

Bu ihtiyaca yönelik sayısız araştırmaya literatürde rastlanabilir. Avrupa ülkelerinde yapılan çalışmalara göre, vergi yükümlülerinin eğitim düzeyleri yükseldikçe vergiye karşı olan tutumları daha olumlu olmaktadır.

Çünkü eğitim düzeyleri düşük olan yükümlüler, mali konulardaki eğitimsizliklerinden dolayı vergilere karşı olumsuz davranışlarda bulunabilirler. Örneğin Orviska ve Hudson tarafından İngiltere’de 2002 yılında 860 denekle görüşülerek yapılan bir anketin sonuçlarına göre, eğitim düzeyinin yükselmesi vergiye karşı olan tutumu olumlu yönde etkilemektedir (Orviska and Hudson, 2002: 89-92). Ayrıca İspanya ve ABD’de 1999-2000 yıllarında yapılan araştırmaların sonuçlarına göre, düşük eğitim düzeyindekilerin daha yüksek vergi ahlakına sahip oldukları görülmüştür (Alm ve Torgler, 2006: 237).

Türkiye’de 2007 yılında İstanbul’da 1000 vergi yükümlüsüne uygulanan bir anketin sonuçlarına göre, eğitim düzeyinin artmasının yükümlülerin vergiye uyumu üzerinde olumlu etkileri saptanmıştır (Yılmaz ve Şeker; 2007). Türkiye çapında 3000 denek ile yapılan bir başka araştırmada, deneklerin eğitim düzeyleri arttıkça vergi verme eğiliminin azaldığı, vergi kaçırıcıları haklı ve normal görme olasılığının arttığı, yükümlülerin devletin vergilerin kapsamı ve harcanmasına ilişkin daha eleştirel oldukları ve vergi kanunlarının adaletsizliği yönünde fikirlerde yoğunlaşma olduğu, ödenen verginin hizmet olarak çok daha düşük oranda geri döndüğü düşüncesinin ağırlıklı olduğu görülmüştür (Baloğlu v.d.; 2010).

2.2. Maliye Eğitiminin Kapsamı Ve Vergi Algısına Etkisi

Maliye; hukuk, siyaset, tarih, sosyoloji, psikoloji, muhasebe gibi sosyal bilim dallarının bir çoğuyla yakın ilişkiler içinde olan bir disiplindir. Maliyenin konusunun arzettığı genişlik, maliye ile bu bilim dallarının kesişme noktalarında, çeşitli maliye dallarının doğumuna yol açmıştır. Mali hukuk, mali iktisat, maliye politikası, maliye tarihi, mali sosyoloji ve mali psikoloji gibi. Bu dalların her birinde mali olaylar, mali kurumlar ilişkili oldukları sosyal bilim dallarının araç ve gereçleriyle ele alınır ve o dalın kendine özgü yöntemleri ile araştırma ve inceleme konusu yapılır (Öncel ve Kumrulu, 1985: 2).

Maliye biliminin içeriğinin gösterdiği bu zenginlik, maliye eğitiminde de yansımaları bulur ve sözü edilen maliye dalları, ders programlarında ayrı birer konu olarak yerlerini alır. Öte yandan ilişki alanının genişliği sonucu maliye, sadece iktisat fakültelerinin ders programlarına özgü bir öğretim konusu değildir. Aynı zamanda hukuk, siyasal bilgiler, iktisadi ve idari bilimler, işletme fakülteleri ile çeşitli enstitü ve meslek yüksek okulları gibi bir çok yüksek öğretim kurumunun ders programlarında, farklı yön ve

konuları ele alınıp işlenen bir sosyal bilim dalı niteliğine sahiptir (Öncel ve Kumrulu, 1985: 2).

Maliye Bölümü öğrencilerine, bölüme girişten mezun olana dek, kamu ekonomik birimleri ve kamu tüzel kişilerine ilişkin mali olaylar ve ekonomik, sosyal, siyasi, hukuki sonuçlarını çok yönlü analiz etmesini sağlayacak teorik ve uygulamalı maliye dersleri okutulur. Bunun yanında muhasebe, ekonomi ve hukuk alanındaki temel derslerle de desteklenmiş kapsamlı bir öğretim hizmeti verilir.

Maliye eğitimi sürecinde, ekonomik ve mali olayları analiz edebilen, hem özel kesimin hem de kamu kesiminin her düzeydeki yetişmiş eleman ihtiyacını karşılayan bireyler yetiştirmek amaçlanır. Bu açıdan hem kamu hem de özel kesimde görev alabilen mezunlar, özellikle kamuda denetleme (vergi müfettişleri gibi) ve uygulama (defterdar, gelir müdürü, muhasebe müdürü, vergi dairesi müdürü ve memuru) görevi alabilirler. Bunun yanında mezunlar hemen her bakanlıkta uzmanlık ve Adalet Bakanlığı bünyesinde idari hakimlik de yapabilirler. Özel kesimde de tüm teftiş ve denetim birimlerinde görev alabilir, mali müşavirlik, serbest muhasebecilik, yeminli malî müşavirlik görevlerini üstlenebilirler. Bir önemli nokta da, kamuda denetim görevini üstlenenler kamunun gelir kaynaklarını arttırma amacını taşıırken, özel kesimde müşavirlik yapanlar, yükümlünün daha az vergi ödeyebilmesine yönelik amaç taşırlar.

Maliye bölümü öğrencileri, gerek yukarıda bahsedilen şekilde maliye eğitiminde devleti ve vergilemeyi tüm bileşenleri ile öğrenerek gerekse toplumun bir bireyi olarak devleti ve vergi olgusunu değerlendirerek vergi algısına sahip olurlar. Bu açıdan Maliye bölümü öğrencileri, hem maliye eğitiminin vergi algısı itibariyle etkinliğinin hem de bir değişken olarak eğitimin vergi algısı üzerindeki etkilerinin ortaya konabilmesinde, çok önemli bir örneklem grubudur.

3. Maliye Eğitiminin Vergi Algısına Yönelik Etkileri : Bir Alan Araştırması

3.1. Araştırmanın Konusu, Kapsamı, Yöntemi Ve İlkeler

3.1.1. Araştırmanın Konusu Ve Kapsamı

Bir vergi sisteminde yer alan vergilerin, etkin ve adil uygulama olanağına kavuşulması; cari ve potansiyel yükümlülere uygun şekilde dizayn edilerek varolan sosyal katkı düzeyinin arttırılması, toplumun her kesiminin vergi algısının belirlenmesine bağlıdır. Bunun için de toplumun en önemli

unsuru olan bireylerin, sadece ekonomik değil, siyasal, kurumsal, dinsel, hukuksal, yönetsel ve demografik yapılarının bir bütün olarak incelenmesi gerekir. Buradan hareketle çalışma, cari ya da potansiyel yükümlülerin vergi algılarını, çok çeşitli faktörler bazında belirlemeye çalışır. Ancak bireye özgü demografik faktörlerden biri olan eğitim, çalışmamız açısından özel bir öneme sahiptir.

Vergiye ilişkin algıyı belirleyen faktörlerden eğitim değişkeni, bu çalışmada ön plana çıkarılmaktadır. Öyleki eğitim değişkeninin vergi algısı üzerindeki etkilerinin değerlendirileceği grup, ülkemiz üniversitelerinde Maliye eğitimi alan öğrencilerdir. Öğrencilerimiz bölüme girişten mezun olana dek başta devlet olmak üzere kamu tüzel kişilerinin faaliyetleri, bu faaliyetler için gerekli mali araçların ele edilmesi ve kullanılması, tüm bunların sonucunda ortaya çıkan ekonomik, mali, sosyal, siyasi etkileri ile mali yüklerin adil bir şekilde bölüşülmesini içeren; Kamu Maliyesi, Maliye Teorisi, Kamu Ekonomisi, Maliye Politikası, Devlet Borçları, Devlet Bütçesi, Vergi Teorisi ve Politikası, Vergi Hukuku, Türk Vergi Sistemi, İşletme Vergiciliği, Vergi Uygulamaları, Mali Yargı, Vergi İcra Hukuku, Vergi Ceza Hukuku, Yerel Yönetimler, Sosyal Güvenlik ve Kamu Girişim Maliyesi gibi teorik ve uygulamalı dersleri okumaktadır.

Çalışmamızda Türkiye çapında coğrafi bölgelere göre temsil kabiliyeti olan 14 üniversitede Maliye eğitimi gören toplam 1470 öğrenci ile bir alan araştırması gerçekleştirilmektedir. Araştırmaya katılan deneklerin yarısı Maliye bölümüne yeni kaydolmuşlar, diğer yarısı ise Maliye bölümünden mezun olma aşamasında olanlardır. Gerek kapsamlı bir Maliye eğitiminin gerekse toplumumuzun bir parçası olan üniversite öğrencilerinin kamu hizmetleri ve vergiyi gerçekte nasıl algıladıkları bu çerçevede karşılaştırılabilir olarak ele alınmakta ve vergi algısının ve vergiye karşı geliştirilen davranışların özünde, eğitim ile ilgili noktalar tespit edilmektedir.

Öte yandan çalışmada görüşlerine başvurulmuş öğrencilerin vergiye ait düşünceleri, devlet hakkında ve birey hakkında olmak üzere iki ana eksen üzerinde belirlenmeye çalışılmaktadır. Bir başka deyişle bir yandan vergiyi toplayan ve harcayan devletin birey tarafından nasıl konumlandırıldığı öne çıkarken, öte yandan -doğrudan kendileri hakkında değil ancak- genel olarak bireylerin vergi karşısında nasıl konumlandıkları ve konumlanmaları gerektiği hakkındaki görüşlere, belirtilen çerçeve içinde yer verilmektedir.

3.1.2. Araştırmanın Evreni Ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, Türkiye’de maliye eğitimi veren üniversitelerde okuyan 3350 Maliye Bölümü ilk ve son sınıf öğrencisi oluşturmaktadır.

Araştırmanın evreninin büyüklüğü nedeniyle temsil kabiliyeti oldukça yüksek bir örneklem seçilmeye özen gösterilmiştir. Bunu sağlamak için bazı kriterler dikkate alınmıştır. Maliye bölümü öğrencileri ülkemiz geneline eşit dağılmadıkları için, öncelikle TÜİK’in çalışmalarında coğrafi bölgeleri temsil eden Düzey 1’e (12 bölge birimi) göre tabakalandırma yapılmıştır. Ardından yine TÜİK’in çalışmalarında illerin GSYH’deki paylarına göre uygulanan Düzey 2 (26 il birimi) ayrımı göz önünde bulundurularak tabakalandırma yapılmıştır. Düzey 2’deki illerde Maliye eğitimi veren 14 üniversitede okuyan 1470 öğrenci, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur (Tablo 1 ve Grafik 1).

Her araştırmada belirli faktörlerin dışarıda bırakılması ile gerçekleştirilen soyutlama ihtiyacı, bu çalışmada da yapılmıştır. Bu bağlamda ikinci öğretim ve uzaktan öğretim yöntemi ile maliye eğitimi alan öğrenciler, araştırmanın evreni dışında tutulmuştur.

Grafik 1. Alan Araştırmasının Yapıldığı İller ve Örneklem Sayısı

Araştırmada soruların sahadaki uygulanabilirliğini kontrol etmek amacıyla, İstanbul Üniversitesi Maliye Bölümü öğrencilerinden 50 tanesi ile pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Söz konusu anketlerde her hangi bir

sorunla karşılaşılmadığından, 50 adet anket, araştırmannın bulguları değerdendirilirken dikkate alınmıştır.

Tablo 1. Alan Araştırmannın Yapıldığı Bölgeler, İller, Üniversiteler ve Örneklem

Düzyey 1 (12 Bölge Birimi)		Düzyey 2 (26 Bölge Birimi)		Üniversite Adı
Kod	Tanım	Kod	Tanım	
TRA	KUZEYDOĞU ANADOLU	TRA1	ERZURUM	
		TRA2	AĞRI	
TRB	ORTADOĞU ANADOLU	TRB1	MALATYA	İnönü Üniversitesi
		TRB2	VAN	
TRC	GÜNEYDOĞU ANADOLU	TRC1	GAZİANTEP	
		TRC2	ŞANLIURFA	Harran Üniversitesi
		TRC3	MARDİN	
TR1	İSTANBUL	TR10	İSTANBUL	İstanbul Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi
TR2	BATI MARMARA	TR21	TEKİRDAĞ	
		TR22	BALIKESİR	Balıkesir Üniversitesi
TR3	EGE	TR31	İZMİR	Dokuz Eylül Üniversitesi
		TR32	AYDIN	Adnan Menders Üniversitesi
		TR33	MANİSA	
TR4	DOĞU MARMARA	TR41	BURSA	Uludağ Üniversitesi
		TR42	KOCAELİ	
TR5	BATI ANADOLU	TR51	ANKARA	Gazi Üniversitesi ve Hacettepe Üniversitesi
		TR52	KONYA	
TR6	AKDENİZ	TR61	ANTALYA	Akdeniz Üniversitesi
		TR62	ADANA	
		TR63	HATAY	
TR7	ORTA ANADOLU	TR71	KIRIKKALE	
		TR72	KAYSERİ	Erciyes Üniversitesi

3.1.3. Araştırmannın Yöntemi, Hipotezi Ve İlkeler

Araştırmada veriler, kesit survey metodundan yararlanılarak toplanmıştır. Bilindiği üzere surveyler geniş bir evreni temsil ederek, hem açıklayıcı hem de tanımlayıcı nitelik taşır ve örneklem üzerinde aynı anda

çok fazla sayıdaki değişkeni analiz edebilme imkanı vererek toplumun adeta resmini çeker. Ayrıca surveyler geniş kitlelerin eğilim, tutum, inanç ve düşüncelerini ölçmede oldukça iyi bir araç (Babbie, 1998: 273) olması nedeniyle, çalışmanın amacına uygundur. Bu çerçevede Türkiye’de Maliye bölümü bulunan 14 üniversitede toplam 1470 adet denekle, anket çalışması yapılmıştır.

Anket, 5’li likert ölçeği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ankette yer alan önermelerin değerlendirilmesi, bireylerin eğilimini bütün olarak görmeyi sağlaması açısından önemlidir. Dolayısıyla burada bireylerin ifadelerine katılma dereceleri ve buna bağlı olarak aralarındaki ilişki ortaya konmak istenmiştir.

Araştırmanın temel hipotezi, toplumun en önemli unsuru olan bireylerin vergi algılarının, vergiye dirençleri, demografik ve sosyal faktörlere bağlılığıdır. Araştırmamızda öğrencilerin vergi algısını belirleyebilmek için, birden çok bağımsız değişken kullanılmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Alan Araştırmasına İlişkin Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişkenler
Vergi Algısı (Bağımlı Değişken)	Yaş
	Cinsiyet
	Eğitim
	Gelir
	Yaşam Şekli
	Yerleşim Yeri
	Devlet algısı
	Vergi kaçırma

Alan araştırması sonucu ortaya çıkan veriler, SPSS 21.0 programı ile analiz edilmiştir. Elde edilen veriler kullanılmadan önce ayıklama ve veri temizliği yapılmıştır.

Elde edilen verilerden frekans tabloları oluşturulmuştur. Tabloların anlamlılık düzeyini ölçmek için T-testleri ve güvenilirlik testleri yapılmıştır. Daha sonra değişkenler arasında ilişkinin varlığını görebilmek için çapraz tablolar düzenlenmiş ve yorumlanmıştır.

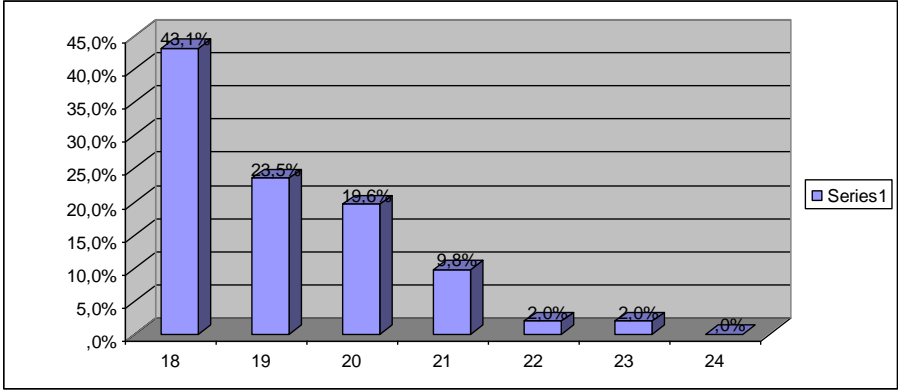
3.2. Araştırma Bulguları

3.2.1. Demografik Bulgular

3.2.1.1. Yaş Ve Cinsiyet Dağılımı

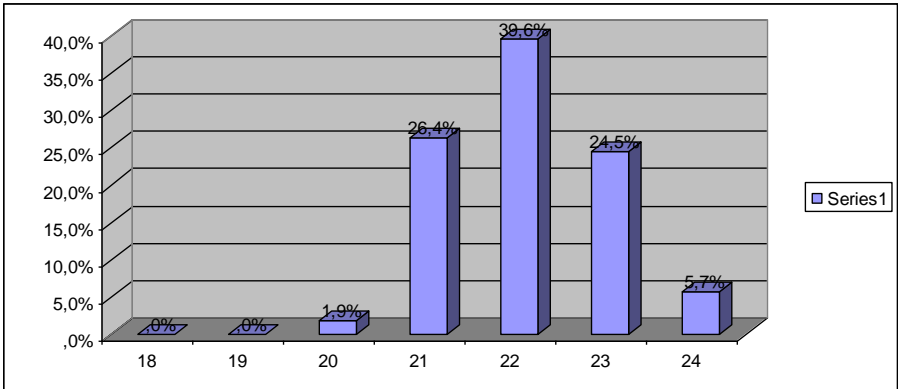
Araştırmaya katılan Maliye eğitimi alan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin yaş dağılımı, Grafik 1 ve Grafik 2’de gösterilmektedir.

Grafik 1. Yaş Dağılımı (Birinci Sınıf Öğrencileri)

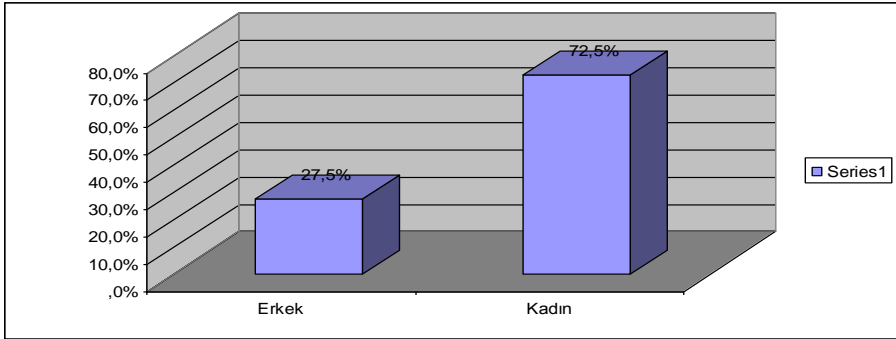
Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin %43'lük kısmı 18 yaşında, %23,5'lik kısmı 19 yaşında, %19,6'lık kısmı 20 yaşındadır (Grafik 1). Grafik 2'ye göre de son sınıf öğrencilerinin %36,4'lük kısmının 21 yaşında, %39,6'lık kısmının 22 ve %24,5'lük kısmının da 23 yaşında oldukları görülmektedir.

Grafik 2. Yaş Dağılımı (Son Sınıf Öğrencileri)

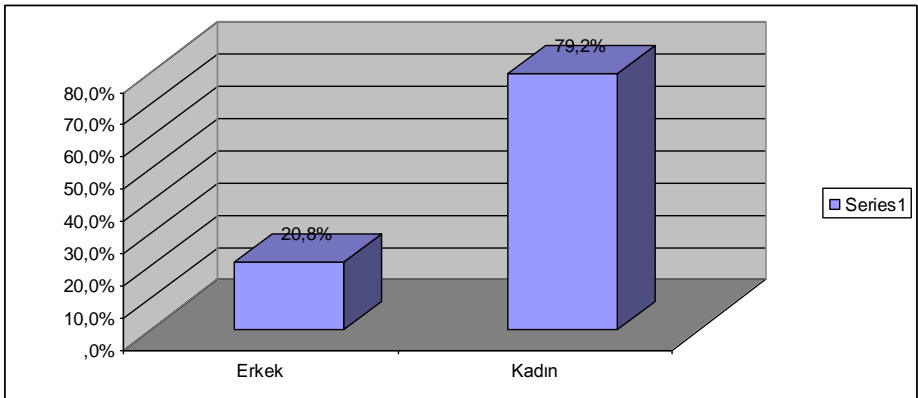
Grafik 1 ve Grafik 2’den görüldüğü üzere beklenen şekilde, üniversiteye başlama yaşı olan 18 ve 19 yaş, birinci sınıf öğrencileri arasında yaygın şekilde görülmekte, normal mezuniyet yaşı olarak kabul edilen 22 yaş ve 23 yaş ise dördüncü sınıf öğrencileri arasında yoğunlaşmaktadır. Bu durumda değerlendirmeler yapılırken, üniversite ve maliye eğitiminin etkisi incelenirken, ilerleyen yaşın etkisi de ortaya konulmuş olmaktadır.

Grafik 3. Cinsiyet Dağılımı (Birinci Sınıf Öğrencileri)

Araştırmaya katılan birinci ve son sınıf öğrencilerin cinsiyet dağılımını gösteren Grafik 3 ve Grafik 4’e göre; kadın katılımcıların oransal olarak daha fazla olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kadınların daha katılımcı olduklarını gösterdiği gibi, üniversiteye devam oranlarının da kadınlar arasında daha sık görülen bir durum olduğu söylenebilir.

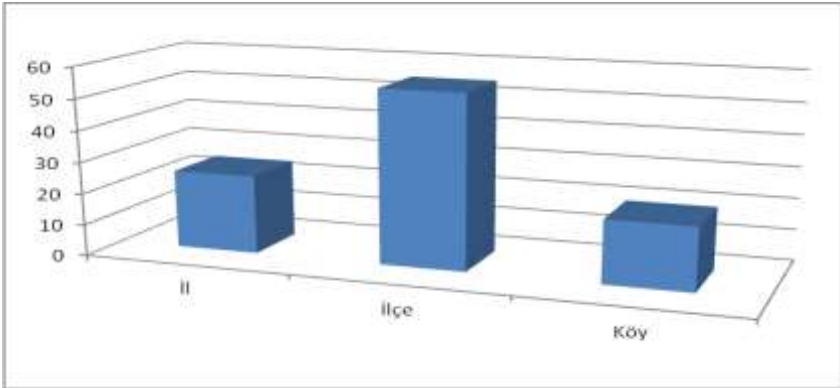
Grafik 4. Cinsiyet Dağılımı (Son Sınıf Öğrencileri)

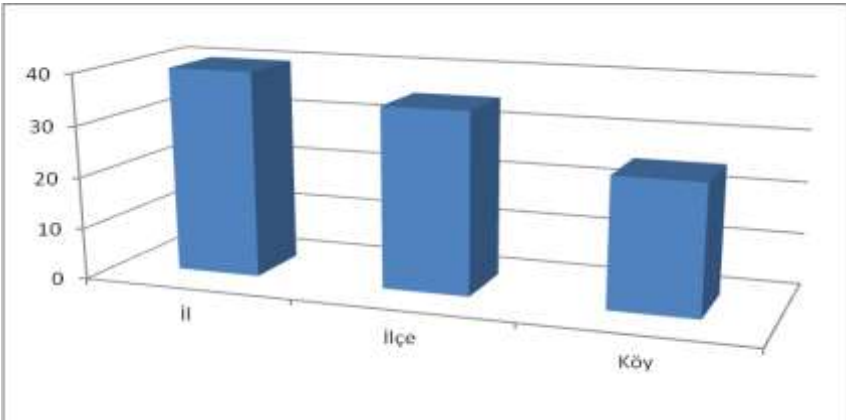
3.2.1.2. Yerleşim Durumu ve Göç

Yaşam şeklini belirleyen önemli unsurlardan biri, yerleşim durumudur. Aynı zamanda bireyin halihazırda yaşadığı yere gelişini içeren şartlar ve zamanı da, yaşam şekli üzerinde etkilidir. Ayrıca yerleşim yerinin vergiler üzerinde etkili olduğu ve daha çok şehirlerden toplandığı bilinir. Şehirler kısa sürede olmasa da bireylerin tercih ve beklentilerini değiştiren mekanlardır. Öte yandan şehirde kalış süresi vergiye uyum göstermek açısından irdelenmesi gereken bir noktadır (Baloğlu v.d., 2010: 49).

Grafik 5. Doğum Yeri (Birinci Sınıf Öğrencileri)

Grafik 6. Doğum Yeri (Son Sınıf Öğrencileri)

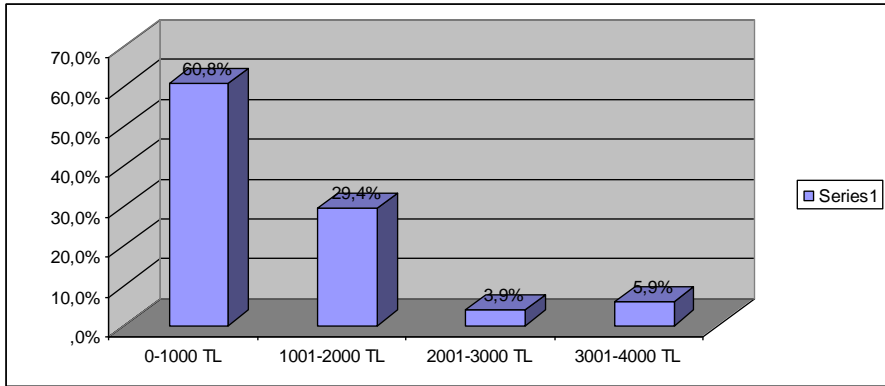

Deneklerin doğum yerlerine göre dağılımları Grafik 5 ve Grafik 6'dadır. Ankete katılan birinci sınıf öğrencilerinin %25'i il, %50'si ilçe doğumlu iken, son sınıf öğrencilerinde şehir doğumlular daha ağırlıklı bir yapı arz etmektedir (Grafik 5 ve 6).

3.2.1.3. Gelir Düzeyi ve Ekonomik Statü

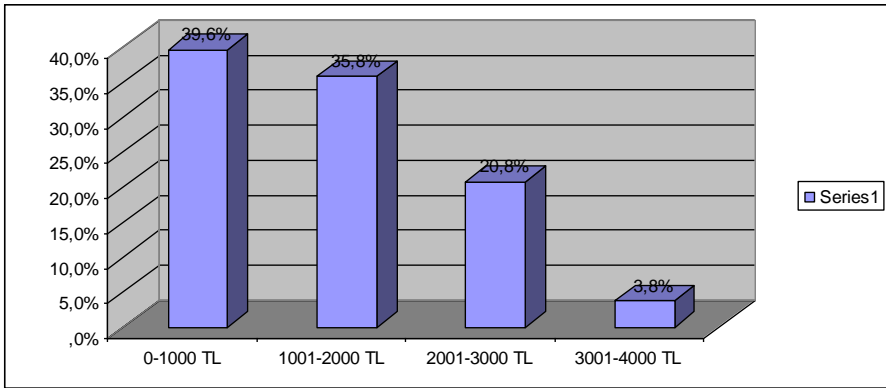
Gelir, bireylerin ekonomik davranışlarını yönlendiren önemli bir etkidir. Vergi, büyük ölçüde yükümlünün gelirinden ödenir ve onun satın alma gücünü azaltır. Bu nedenle kısıtlı kaynaklara sahip olan bireylerin vergi ödeme eğilimini olumsuz etkilemesi beklenir. Ancak literatürde bir yandan düşük gelire sahip olanlarla yüksek gelire sahip olanlar arasında vergiye uyum açısından önemli bir farklılık olmadığı belirtilirken, diğer yandan gelir seviyesindeki artışın vergiye uyumunu olumsuz etkilediğine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Grafik 7. Objektif Gelir Düzeyi (Birinci Sınıf Öğrencileri)

Araştırmaya katılan öğrencilerin hanehalkı gelirleri, Grafik 7 ve Grafik 8'de gösterilmektedir.

Birinci sınıf öğrencileri arasında hanehalkı gelirini 0-1000 TL aralığında gösteren öğrenciler %60'lık bir kısım oluştururken, 2001 TL'nin üzerinde geliri olduğunu beyan eden öğrenciler, %10'luk bir seviyenin altında kalmaktadır (Grafik 7).

Grafik 8. Objektif Gelir Düzeyi (Son Sınıf Öğrencileri)

Son sınıf öğrencileri arasında gelir düzeyi beyanı farklılaşmaktadır. 2001 TL'nin üzerinde hane halkı geliri olduğunu ifade eden öğrenciler %25'lik seviyeye ulaşırken, gelirin olmadığını ya da 1000 TL'nin altında olduğunu ifade eden öğrencilerin oranı %40 düzeyine düşmektedir. %55 seviyesinde bir çoğunluk ise hanehalkı gelirlerini 1001 TL ile 3000 TL arasında ifade etmektedir (Grafik 8).

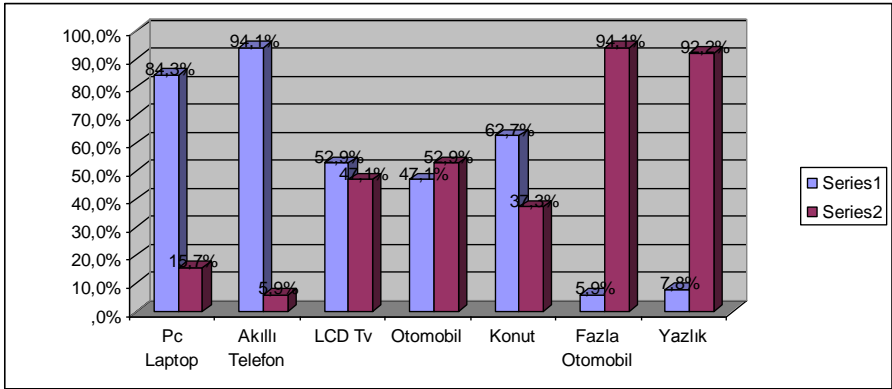
Alan araştırmalarında katılımcıların gelir durumuna ilişkin soru sadece rakamlara yani objektif miktarlara dayandığında, katılımcının gerçek gelir durumunu yansıtmayabilir. O nedenle gelir, tek başına bireylerin sosyal sınıfını belirleyen bir kriter oluşturmakta yetersizdir. Örneğin ekonomik krizler ya da birden elde edilen hızlı gelir artışları, gelir gruplarında kaymalara neden olur, dolayısıyla aynı gelir düzeyinde olan bireylerin dahi vergiye yaklaşımı farklı olabilir. Bu çerçevede gelirle beraber yaşam şeklinin de incelenmesi gerekliliği ortaya çıkar. Yaşam şekli, bireyin mensubu olduğu sosyal sınıfı belirleyen bir kriter olmaktan çok yerleşim durumu, alış-veriş alışkanlıkları ve bireylerin tutum ve değerleri ile vergi ödeme eğilimini etkileyen bir faktör olarak ele alınmıştır (Baloğlu, v.d., 2010: 28).

Ekonomik statünün bir göstergesi olarak mal sahipliği ile vergi arasında bir ilişki kurmak açısından, birinci grup mallar (PC/Laptop, Akıllı Telefon, Plazma/LCD TV, araba ve ev) kullanıma yönelik ve özel olarak iletişim, genel olarak teknolojideki hızlı değişimin gerekli kıldığı ve hayatımızda yer alması kaçınılmaz olan mallardır. İkinci grup mallar ise (birden fazla araba, yazlık ev, dubleks/tripleks lüks ev ve lüks tekne) konumsal mallar ya da prestijli mallar olarak adlandırılabilir. Konumsal

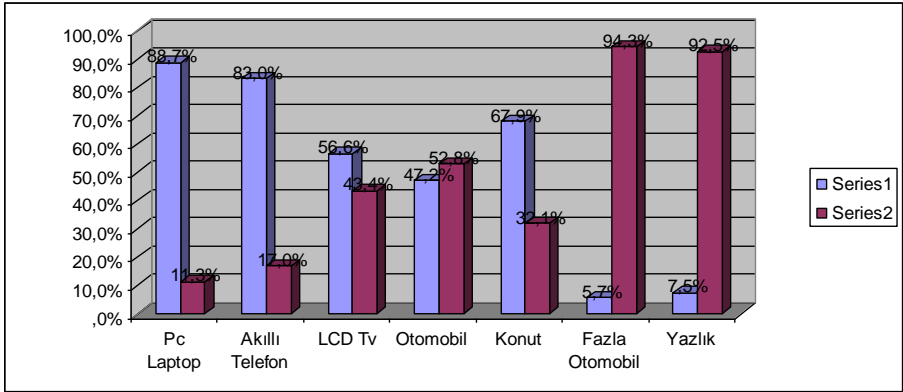
değere sahip olan bu mallar tüketicisine bir statü sağlar ve aynı zamanda yaşam şeklinin bir göstergesi sayılır. Mal sahipliğinin konumsal bir değer taşıması halinde bireyler toplumda bu malları elde etmek için genellikle kaynaklarını savurarak rekabet ederler ve “sosyal tuzak”lara yakalanabilirler. Bu durumda bireylerin devlete vergi yoluyla transfer etmesi gereken ödemelerden kaçınması söz konusu olabilir (Baloglu v.d., 2010: 48).

Araştırmada öğrenciler gelir düzeylerini bazen daha çok bazen de daha az gösterebilirler. Bu nedenle objektif gelir düzeyleri yanında subjektif ve göreceli olarak deneklerin sahip oldukları gelir düzeyini nasıl değerlendirdiklerine ilişkin bir soru da yöneltilmiştir. Hem gelir düzeyiyle yakından ilişkili olması hem de tüketimin bireylerin yaşam şeklinin göstergesi olabilecek mallara sahiplik durumu sorgulanmıştır.

Grafik 9. Subjektif Gelir Düzeyi (Birinci Sınıf Öğrencileri)

Subjektif gelir düzeyi sorularına verilen cevaplar birinci sınıf öğrencileri için değerlendirildiğinde PC/Laptop bilgisayar sahipliği oranı %85, akıllı telefon sahipliği oranı %94, hanehalkında LCD televizyon sahipliği oranı %52 olarak görülmektedir. Katılımcıların neredeyse yarısının hane halkında otomobil sahipliği görülmüştür. Yine konut sahipliği de %62,7'lik oranla yaygın olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaklaşık %6'lık bir katılımcının birden fazla otomobili ve %8'e yakın katılımcının da yazlık evi olduğu ulaşılan sonuçlar arasındadır (Grafik 9).

Grafik 10. Sübjektif Gelir Düzeyi (Son Sınıf Öğrencileri)

Son sınıf öğrencileri arasında sübjektif gelir düzeyi sonuçları değerlendirildiğinde, LCD TV, otomobil, konut, yazlık ev ve birden fazla otomobil kalemlerinde birinci sınıf öğrencileri ile çok yakın sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Ancak PC/Laptop ve akıllı telefon sahipliği oranları farklılaşmaktadır. Dördüncü sınıf öğrencileri arasında akıllı telefonu olmayanlar %17 gibi önemli bir oran oluşturmaktadırlar. Birinci sınıfta bu oran sadece %6'dır. Bu durum 4-5 yaşın bile teknolojik olarak bir değişimi ifade edebileceğini ortaya koymaktadır (Grafik 10).

3.2.2. ALAN BULGULARI

3.2.2.1. Devletin Gelir Kaynaklarına İlişkin Algı

Vergi, devletin egemenlik hakkına dayalı olarak, kamu hizmetlerini finanse etmek için ödeme gücü olan gerçek ve tüzel kişilerden, zorunlu ve karşılıksız olarak, belli kurallara göre alınan parasal tutarlardır. Pek çok ülke kamu hizmetlerini finanse etmede esas gelir kaynağı olarak vergiyi kullanır ve bütçe gelirlerinin en ağırlıklı kalemini vergi gelirleri oluşturur. Ayrıca çeşitli nedenlerle devletin finansman kaynağı olarak görebildiği, vergi gibi zorunlu, devamlı, olağan gelir türleri olmayan para basma, borçlanma ya da özelleştirme yoluyla elde edilen gelirler de mevcuttur.

Devletin gelir kaynaklarını henüz inceleme ve öğrenme aşamasına geçemeyen öğrencilere göre devletin temel gelir kaynağının vergiler olduğunu düşünenlerin oranı, %80'dir. Deneklerin eğitim durumlarına göre devletin esas gelir kaynağı olarak vergi toplaması düşüncesi, eğitim seviyesi

yükseldikçe yoğunlaşmaktadır. Dördüncü sınıf öğrencilerinin yaklaşık %96'lık kısmına göre kamunun temel gelir kaynağı, vergilerdir (Tablo 3).

Tablo 3. Devletin Esas Gelir Kaynağı Nedir?

		A1				Total
		0	1	2	4	
Sınıf	Birinci Sınıf					
	% Sınıf	2.0%	96.1%	.0%	2.0%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
	% Sınıf	.0%	96.2%	1.9%	1.9%	100.0%
Total						
	% Sınıf	1.0%	96.2%	1.0%	1.9%	100.0%

Araştırmaya katılan öğrenciler arasında devletin esas kaynağının vergiler olduğunu düşünenler, aynı zamanda kamu gelirleri içinde en yüksek payın vergiler olduğunu ileri sürenlerdir (Tablo 4).

Tablo 4. Kamu Gelirleri İçinde En Yüksek Payı Vergiler Oluşturuyor

		B1				Total
		1	3	4	5	
Sınıf	Birinci Sınıf					
	% Sınıf	9.8%	5.9%	37.3%	47.1%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
	% Sınıf	1.9%	1.9%	28.3%	67.9%	100.0%
Total						
	% Sınıf	5.8%	3.8%	32.7%	57.7%	100.0%

3.2.2.2. Vergilendirme Yetkisine İlişkin Algı

Devletin egemenlik gücünün vergi uygulamasındaki yansıması, vergilendirme yetkisidir. Vergilendirme yetkisi, dar ve geniş anlamda olmak üzere iki şekilde ifade edilebilir. Dar anlamda vergilendirme yetkisi, devletin veya yetkiyi devletten almış olan kamu tüzel kişilerinin, vergi koyma konusundaki yetkileridir. Geniş anlamda vergilendirme yetkisi ise, kamu harcamalarını karşılamak üzere, gerçek ve tüzel kişiler üzerine konulan her türlü mali yükümlülüğe ilişkin yetkidir.

Devlet, vergilendirme yetkisini, bir anlamda egemenlik hakkını, halkın temsilcilerinden oluşan parlamento (meclis) aracılığıyla kullanır.

Devlet, bir hukuki ve kurumsal varlık olarak vergilendirme yetkisini kullanarak vergi toplar ve bu açıdan vergi alacaklısıdır. Bazı ülkelerde ve bazı durumlarda yerel nitelikteki emlak vergisi ya da çevre temizlik vergisi gibi vergilerin yerel yönetimlerce tahsil edildiği görülür. Ancak söz konusu vergilerin konusunu ve yükümlüsünü belirleyen, bir başka deyişle vergiyi salan merkezi yönetim ise, yerel yönetimlerin vergilendirme yetkisinden bahsedilemez.

Tablo 5. Devlet Vergi Koyma Gücünü Nereden Alıyor?

		A2				Total	
		0	1	2	4		
Sınıf	Birinci Sınıf	% Sınıf	.0%	84.3%	9.8%	5.9%	100.0%
	Dördüncü Sınıf	% Sınıf	1.9%	94.3%	3.8%	.0%	100.0%
Total		% Sınıf	1.0%	89.4%	6.7%	2.9%	100.0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin %90'lık kısmına göre vergi koyma yetkisi, halka aittir. Birinci sınıf öğrencilerinde söz konusu pay %84 iken son sınıf öğrencilerinin %95'i bu fikre katılmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin %10'luk kısmına göre ülkemizde vergi koyma gücünü elinde tutan kesim, bir başka deyişle vergilemede etkili olanlar, işadamlarıdır. Bu görüş son sınıfa gelindiğinde hemen hemen kaybolmaktadır (Tablo 5).

3.2.2.3. Kamu Harcamaları Algısı

Vergi psikolojisi çalışmalarının ilk müelliflerinden olan Schmolders'e (1960) göre, halkın gözünden devletin nasıl görüldüğü çok önemlidir. Devlet hakkındaki yargılar, tüm vatandaşlık görevlerini ve vergi algısını, buna göre tutum ve davranışları yönlendirir.

Devletin nasıl algılandığı ve devlet hakkındaki düşünceler, vergi algısı üzerinde belirleyicidir. Bir başka deyişle bireyin devlet algısı ya da devlete karşı tutumu, vergi algısının önemli bir göstergesidir. Aslında her birey için kendi devleti, mutlaka güçlü ve adil olmalıdır. Ancak bireyin hayal ettiği bu ideal devlet ile gerçek hayattaki devlet algısının örtüşmemesi olasıdır. Ortaya çıkan bu hayal kırıklığı, vergi direncinin haklı çıkarılmasına neden olabilir.

Birey açısından vergi algısını belirleyen en önemli faktör, kamu hizmetlerinden yararlanma derecesidir. Bireylerin ödedikleri vergiler ile kamu hizmetlerinden sağladıkları fayda arasında her zaman bir denge olması beklenemez. Bazıları mali rant elde ederken, bazıları mali sömürü altında kalabilir. Bu durum, bireylerin vergiye olumlu ya da olumsuz bakışını ortaya çıkarır. Kamu harcamalarının bireylerin tercihlerine uyumluluğu, vergiye karşı davranışlarında rol oynar. Bireyler, isteği doğrultusunda gerçekleşmesini beklemediği ya da desteklemediği hizmetler karşısında, ödediği verginin boşa gittiğini düşünebilir.

Bireyler, devletin her an ve koşulda kendilerine fayda sağlayacağına ve yanlarında olacağına inanırlarsa, ödedikleri vergileri “devlete bağlılık” anlayışı içinde değerlendirirler. Ancak devleti kabul etmeyen ya da devlete güvenmeyenler, devletin saldıği bir vergiyi isteyerek ödemez. Bu şekilde devletin gelirinde meydana gelen azalış, kamu hizmetlerinin de aksamasına neden olarak (Şenyüz, 1995: 38) devlete güvenmeyen kesimin düşüncelerini haklı çıkartacak şekilde bürünür ve bu süreç bir kısır-döngü halini alır. Schmolders’e (1968) göre de devlete bağlılığı zayıflayan yükümlü, vergisini red şeklinde olmasa bile, vergiye karşı ilgisizliği artar ve sonuçta “devlet düşmanlığı” ve “vergi mukavemeti” yaygınlaşır.

Tablo 6. Kamu Harcamaları Algısı

	Düşük Düzeyde	Yetersiz	Kararsız	Yeterli	Yüksek Düzeyde
Eğitim-Sağlık	8,7	29,8	29,8	26,0	5,8
Savunma	5,8	15,4	26,9	37,5	14,4
Borç Faizleri	3,8	18,3	44,2	10,6	22,1
Altyapı	12,5	37,5	29,8	12,5	6,7
Sosyal Güvenlik	3,8	29,8	35,6	26,9	3,8
Kültür-Turizm	7,7	25,0	26,0	29,8	11,5

Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin %33’ü, dördüncü sınıf öğrencilerinin de %45’i eğitim ve sağlık hizmetlerinin yetersiz olduğunu düşünmektedir. Savunma harcamalarının da birinci sınıf öğrencilerinin %15’i, dördüncü sınıf öğrencilerinin %31’i yetersiz olduğunu düşünmektedir. Borç faizlerinin düzeyine ilişkin algıya bakarsak; birinci sınıf öğrencilerinin dörtte biri, dördüncü sınıf öğrencilerinin beşte biri, faiz ödemelerinin yüksek olduğunu düşünmektedir (Tablo 6).

Altyapı harcamalarına yönelik olarak yapılan değerlendirmeye göre bu hizmetin yetersizliğine yönelik algı, dördüncü sınıf öğrencilerinde daha da güçlü olarak ortaya çıkmaktadır (Tablo 6).

Sosyal güvenliğe yönelik harcamaların yeterli olduğunu düşünen birinci sınıf öğrencileri toplamın %40'ıdır. Ancak dördüncü sınıf öğrencilerinin sadece %20'lik kısmı, sosyal güvenliğe yapılan harcamaların yeterli düzeyde olduğunu beyan etmektedir (Tablo 6).

Kültür-turizm harcamalarına yönelik algının incelenmesinde ulaşılan sonuçlara göre; tüm öğrencilerin dörtte birlik kısmı bu harcama kalemini değerlendirmede kararsız kalmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin %30'u, dördüncü sınıf öğrencilerinin de %35'i için kültür-turizm harcamaları yetersiz düzeydedir (Tablo 6).

3.2.2.4. Vergilemede Karşılığa İlişkin Algı

Toplanan vergilerin nasıl ve nereye harcanacağı, ekonomik olduğu kadar toplumsal sonuçları olan kararlardır. Mevcut yasalar içinde vergilerin herhangi bir kamu harcamasına ya da bölgeye tahsis edilmesi söz konusu değildir, vergilerin tümü ortak bir havuzda toplanır.

Toplumu oluşturan kesimler bakımından vergi, karşılıksız bir ödemedir. Vergi gelirleri, bireylerin kamu hizmetlerinden elde ettiği faydalara bakılmaksızın harcanır. Bir başka deyişle hiç kimse devlete ödediği vergi kadar kendisine kamu hizmeti sunulmasını isteyemez ve hiç kimse, devletin sunduğu kamu hizmeti kadar vergi verme isteğinde bulunamaz. Bu bağlamda verginin, zamansal ve mekansal karşılığı yoktur ve vergilemede “Bumerang Etkisi”nden bahsedilemez.

Vergide karşılık, bireyin vergiye direncinin gerekçelerinden biridir. Bu durum, bireyin vatandaşlık statüsünü, yani devlete karşı olan ödevleri ile devletten beklediği hakları arasındaki ilişkiyi de açıklamakta önem taşır.

Tablo 7. Ödediğim Vergilerin Karşılığını Gördüğüme İnanıyorum.

		B2					Total
		1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf	% Sınıf	7.8%	29.4%	41.2%	13.7%	7.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf	% Sınıf	9.4%	20.8%	43.4%	18.9%	7.5%	100.0%
Toplam	% Sınıf	8.7%	25.0%	42.3%	16.3%	7.7%	100.0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin hemen hemen yarısı, vergilerin karşılığının görülme ihtimali konusunda fikir beyan etmemektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık %40'ı, dördüncü sınıf öğrencilerinin de yaklaşık %30'u, ödenen vergilerin karşılığını göreceğine inanmamaktadır (Tablo 7).

Tablo 8. Ödediğim Vergilerin Ülke Ve Toplum Yararına Kullanıldığına İnanıyorum

		B3					Total
		1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf	% Sınıf	3.9%	9.8%	45.1%	31.4%	9.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf	% Sınıf	15.1%	15.1%	37.7%	22.6%	9.4%	100.0%
Total	% Sınıf	9.6%	12.5%	41.3%	26.9%	9.6%	100.0%

Ödenen vergilerin ülke ve toplum yararına kullanıldığına dair inanca sahip olanların çoğunluğu birinci sınıflarda toplanırken, son sınıf öğrencilerinde bu inanç giderek zayıflamaktadır (Tablo 8). Öte yandan araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin hemen hemen yarısı, son sınıf öğrencilerinin de %35'lik kısmının, ödedikleri vergilerin ihtiyaç duydukları alanlarda kullanılıp-kullanılmadığına dair fikri bulunmamaktadır. Öğrenciler arasında birinci sınıflarda %35'i, son sınıfta hemen hemen yarısı, ödedikleri vergilerin ihtiyaç duydukları alanlarda kullanılmadığını düşünmektedir (Tablo 9).

Tablo 9. Ödediğim Vergilerin İhtiyaç Duyduğum Alanlarda Kullanıldığına İnanıyorum

		B4					Total
		1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf	% Sınıf	7.8%	27.5%	45.1%	15.7%	3.9%	100.0%
Dördüncü Sınıf	% Sınıf	11.3%	28.3%	35.8%	15.1%	9.4%	100.0%
Total	% Sınıf	9.6%	27.9%	40.4%	15.4%	6.7%	100.0%

3.2.2.5. Vergi Bilinci – Toplumsallık Algısı

Vergi, toplumsal (kolektif) ihtiyaçların finansmanına yönelik bir kamu gelir türüdür. Toplumsal ihtiyaçlar, toplumda bir arada yaşamamız sonucu ortaya çıkarlar. Bir arada yaşamamızın sonucunda toplum bilincinin oluşması ve toplumsal etkileşimin ortaya çıkması beklenir. Verginin tam ve zamanında ödenmesi, toplumda bir arada yaşayan diğerlerinin tepkisini göz önüne alarak gerçekleştirilen bir eylemdir. Toplumsal etkileşim ile bireyler o topluma, aidiyet duygusu ile bağlanırlar. Toplumsal etkileşim ile birlikte vergiye yüklenen anlam, "vergi toplumda bir arada yaşamamızın bir gereğidir" ifadesi ile tespit edilmektedir.

Elde edilen verilere göre deneklerin %70'lik kesimi için vergi, toplumda birarada yaşamamızın bir gereğidir. Bireyler bu düşünceleriyle kendilerini vergi ödeme fonksiyonunu yerine getirerek, bir anlamda toplumsal etkileşim ve bütünleşmenin sağlanmasına katkıda bulunabilecek aktörler olarak tanımlamaktadırlar.

Tablo 10. Vergi, Toplumda Bir Arada Yaşamamızın Gereğidir

	B5					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	5.9%	9.8%	15.7%	39.2%	29.4%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	3.8%	5.7%	17.0%	34.0%	39.6%	100.0%
Total						
% Sınıf	4.8%	7.7%	16.3%	36.5%	34.6%	100.0%

Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin %15'i, son sınıf öğrencilerinin de %8'i, verginin toplumda bir arada yaşamamızın bir gereği olduğu düşüncesine katılmazken, bu fikre katılım oranı her iki sınıf grubunda da %70'in üzerine çıkmaktadır. Bu haliyle öğrencilerin vergi ödemeye, toplumda bir arada yaşamamızın gereği olarak toplumsal bir değer atfettikleri söylenebilir (Tablo 10).

Toplumsal etkileşim arttıkça, vergiye uyum mekanizması da güçlenir. Devlet algısı ile vergi algısı, vergi psikolojisi çalışmalarının merkezinde yer alır. Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin %15'i, son sınıf öğrencilerinin ise %5'ine göre toplumdaki vergi bilinci, devletin görüntüsünün bir yansıması değildir. Ancak araştırmaya katılan öğrencilerin

toplam %70'lik kısmına göre devletin görüntüsü topluma vergi bilinci olarak yansımaktadır. Bu yargı, son sınıf öğrencilerinde birinci sınıf öğrencilerine oranla daha yüksektir (Tablo 11).

Tablo 11. Toplumdaki Vergi Bilinci, Devletin Görüntüsünün Bir Yansımasıdır

	B6					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	3.9%	11.8%	17.6%	41.2%	25.5%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	1.9%	3.8%	20.8%	43.4%	30.2%	100.0%
Total						
% Sınıf	2.9%	7.7%	19.2%	42.3%	27.9%	100.0%

3.2.2.6. Üniversite Eğitimi – Vergi İlişkisi

Araştırmamızın odak sorusu; öğrencinin aldığı maliye eğitiminin vergi bilincini artırıp-arttırmadığıdır. Birinci sınıf öğrencilerinin %17'sinin üniversite eğitiminin vergi bilincini artırıp-arttırmadığı yönünde fikri yokken, bu oran son sınıf öğrencilerinde %5'e kadar gerilemektedir. Dolayısıyla öğrencilerde dört yıllık eğitimin sonunda vergi bilinci oluşacağı ya da oluşmayacağı yönünde kararsızlık hemen hemen ortadan kalkmaktadır. Ayrıca araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin yarısı, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise yaklaşık %80'lik kısmı, üniversite eğitimi almanın, vergi bilincinin artmasına yol açtığını düşünmektedir (Tablo 12). Dolayısıyla Maliye bölümü öğrencileri son sınıfa geldiklerinde, maliye eğitiminin vergi bilinci üzerinde pozitif etki yarattığını ifade etmektedir.

Tablo 12. Üniversite Eğitimi Almak Vergi Bilincimi Arttırır

	B7					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	11.8%	7.8%	17.6%	29.4%	33.3%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	3.8%	3.8%	5.7%	28.3%	58.5%	100.0%
Total						
% Sınıf	7.7%	5.8%	11.5%	28.8%	46.2%	100.0%

Vergi gelirleri ile beslenen kamu harcamalarından biri olan eğitimin, diğer şartlar sabit iken, vergi geliri arttıkça niteliği de artacaktır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaklaşık üçte biri, vergi gelirleri artışının kendi eğitimlerinin kalitesine yansımaları yönünde herhangi bir fikri bulunmamaktadır. Vergi geliri artışı ile eğitim hizmetinin kalitesinin artışı arasında bağlantı kuranlar birinci sınıf öğrencilerinin %33'ü, dördüncü sınıf öğrencilerinin hemen hemen yarısıdır (Tablo 13).

Tablo 13. Devletin Vergi Gelirleri Arttığında Daha Kaliteli Bir Eğitim Hizmeti Alacağına İnanıyorum

	B8					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	7.8%	23.5%	35.3%	17.6%	15.7%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	11.3%	13.2%	32.1%	17.0%	26.4%	100.0%
Total						
% Sınıf	9.6%	18.3%	33.7%	17.3%	21.2%	100.0%

3.2.2.7. Vergilemede Adalet Algısı

Kamu harcamalarının finansmanında oluşan yükü topluma bölüştüren vergiler ile ulaşılması hedeflenen ilk amaç, malidir. Ancak bu amaca ulaşılırken birtakım koşulların da gerçekleşmesi gereklidir. İlk olarak vergileme dolayısıyla katlanılan fedakarlığın mümkün olan en düşük düzeyde olması, bunun için de yüksek gelirlilerden düşük gelirlilere oranla daha fazla vergi alınarak dikey adaletin, aynı durumda olanların da aynı vergisel işleme tabi tutulması ile yatay adaletin sağlanması gerekir. İkinci olarak, veri bir vergi hasılatının sağlanması için katlanılan objektif ya da reel vergi yükünün en düşük düzeye inmesi, bir başka deyişle verginin tarh ve tahsil masraflarının mümkün olduğunca düşük olmasının yanında, vergilemenin emek, tasarruf ve yatırım kararlarını saptırmaması arzulanır.

"Devlet çok kazandıktan çok vergi almalıdır" ifadesi, aslında vergi sisteminde yatay ve dikey adalet anlayışı bakımından bireyin vergiye yaklaşımı üzerinde önemli rol oynar. Verginin ödeme gücü ile orantılı olarak alınması sonucunda, toplam vergi yükü aynı ödeme gücüne sahip olanlara aynı, farklı olanlara da farklı biçimde dağıtılır ve vergileme dolayısıyla katlanmak zorunda kalınan fedakârlığın herkes için eşitlenmesi sağlanır. Ancak vergilemede adalet amacına ulaşılırken, vergilerin emek, tasarruf ve

yatırım gibi makroekonomik değişkenler üzerinde saptırıcı etkiler, etkinlik kaybına neden olur. Vergilemede ulaşılmaya çalışılan iki amaç olan etkinlik ve adalet, birbirleriyle çatışma eğilimi içine girer.

Tablo 14. Devlet Çok Kazanandan Çok Vergi Almalıdır

	B9					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	7.8%	3.9%	19.6%	19.6%	49.0%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	1.9%	3.8%	11.3%	24.5%	58.5%	100.0%
Total						
% Sınıf	4.8%	3.8%	15.4%	22.1%	53.8%	100.0%

Tüm bunlara bağlı olarak öğrencilerin "devlet çok kazanandan çok vergi almalıdır" ifadesine katılım oranı toplamda %76'dır. Devletin çok kazanandan çok vergi almasına karşı çıkanlar toplam öğrencilerin sadece %8.5'idir. Birinci sınıf öğrencilerinin %65'i, son sınıf öğrencilerinin ise %83'üne göre devlet çok kazanandan çok vergi almalıdır (Tablo 14).

Tablo 15. Türkiye'de Vergi Oranları Düşük Olsa Daha Çok Vergi Toplanır

	B10					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	5.9%	7.8%	35.3%	39.2%	11.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	3.8%	11.3%	39.6%	32.1%	13.2%	100.0%
Total						
% Sınıf	4.8%	9.6%	37.5%	35.6%	12.5%	100.0%

"Türkiye'de vergi oranları düşük olsa çok daha çok vergi toplanır" ifadesine araştırmaya katılan öğrencilerin yarısı katılmaktadır. Katılmayanlar %10 civarında olup, %37'si de kararsızlık içindedir. Birinci sınıf öğrencilerinin %53'ü, son sınıf öğrencilerinin de %45'i vergi oranlarının düşmesi durumunda vergi hasılatının artacağını düşünmektedir (Tablo 15).

Daha önce ele alınan vergi oranlarının yüksekliğinin tasarruf ve yatırımları engellediğine dair düşünceler de, bu görüşleri desteklemektedir. Ayrıca bu düşünceler, vergi oranları ile devletin tahsil edeceği toplam vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi gösteren "Haldun-Laffer Eğrisi"ne uygundur. Vergi oranlarındaki artış belli bir noktaya kadar devletin vergi gelirlerinin artmasını sağlarken, vergi oranlarının daha da yükseltilmesi, vergiye ilişkin algının olumsuzlaşmasına, dolayısıyla devletin vergi gelirlerinin azalmasına yol açabilmektedir.

3.2.2.8. Devlet Eliyle Ayrımcılık Algısı

Devletin bazı kesimleri ayrıcalıklı hale getirip getirmediği, vergi algısının adil olmasında önemli bir faktördür. Vergi algısı açısından vergi kanunlarındaki boşluklar yoluyla devletin bazı grupları veya kesimleri koruması önem taşır. Etzioni'ye göre, pratikte kanundaki bütün boşluklar, çıkar gruplarından biri veya diğeri için bir imtiyazı temsil etmektedir (Etzioni, 1985: 8'den aktaran Baloğlu, v.d., 2010: 72).

Vergi ile ilgili düzenlemelerin dayanağı Anayasa'dır. Vergi ödevine ilişkin anayasal ve temel ilkeler, 1982 Anayasası'nın siyasi haklar ve ödevler ile ilgili dördüncü bölümünde, "vergi ödevi" başlıklı 73. maddede yer alır. Adı geçen maddeye göre "...Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konular, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Bakanlar Kuruluna verilebilir".

73. maddenin 3. fıkrası, verginin kanuniliği ilkesine vurgu yapar. Vergi ile ilgili düzenlemelerin kanunlarla yapılması, sadece şekilsel bir düzenleme değildir. Ancak uygulamalarda kolaylık sağlanması, zamandan tasarruf edilmesi ve maliye politikası uygulamalarında gecikmenin önlenmesi gibi yargılarla, "kanunilik" ilkesinin kapsamının daraltıldığı ya da bu ilkedan fedakârlık edildiği durumlar mevcuttur. 73. maddenin son fıkrasında, kanunilik ilkesine uygun olmakla beraber sonuçları açısından Bakanlar Kurulu'na büyük yetki ve fonksiyon verildiği görülür. Bu hüküm çerçevesinde, alt ve üst sınırları kanunla belirtilmiş olmak kaydıyla vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerle ilgili olarak muaflık, istisnalar, indirimler ve oranlarla ilgili olarak düzenleme yapabilme konusunda Bakanlar Kurulu'na yetki verilebilir. Bakanlar Kurulu, kendisine tanınmış olan yetkiye dayanarak, kararnamelerle, belirtilen sınırlamalar dahilinde yaptığı düzenlemelerle, vergi uygulamasına yön verebilir.

Tablo 16. Devlet Bazı Kesimlerden Vergi Almak İstemiyor

	B12						Total
	0	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf % Sınıf	2.0%	17.6%	11.8%	33.3%	21.6%	13.7%	100.0%
Dördüncü Sınıf % Sınıf	.0%	3.8%	7.5%	26.4%	37.7%	24.5%	100.0%
Total % Sınıf	1.0%	10.6%	9.6%	29.8%	29.8%	19.2%	100.0%

Vergiler aracılığıyla bazı kesimlere tanınan ayrıcalıkların varlığının sorgulanmasıyla, araştırmaya katılan öğrencilerin yarısının bu yargıya katıldığı, %11'inin de katılmadığı ortaya çıkmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin %35'ine göre devlet vergiler aracılığıyla ayrımcılık yapmakta iken, son sınıf öğrencilerinin bu yargıya katılım payı %63'e çıkmaktadır. Buna göre devlet, farklı gruplara eşit olmayan fırsatlar tanımaktadır (Tablo 16).

Yolsuzluk, ellerinde kamusal güç bulunduranların özel çıkar ve statü kazanabilmek amacıyla söz konusu yetkilerini ilgili toplumdaki örf, adet, gelenek, görenek ve hukuk kurallarına aykırılık gösterecek şekilde belirli kişi ya da gruplar lehine kullanmaları eylemidir (Korkmaz v.d., 2007: 16).

Yolsuzluklar, vergiye direncin önemli gerekçelerinden biri haline gelerek işlerlik kazanır ve kayıt dışılığı artırır. Böyle bir gerekçelendirme bireyin vicdanını rahatlatırken, bireyin devlete ve yöneticilere karşı güvenini sarsar. Öte yandan birey hayal kırıklığı, haksızlığa uğramışlık hissi ve kızgınlık duyarak, tepki gösterir.

Tablo 17. Yolsuzluklar Vergi Ödeme İsteğini Azaltıyor

	B13					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf % Sınıf	3.9%	5.9%	11.8%	25.5%	52.9%	100.0%
Dördüncü Sınıf % Sınıf	3.8%	3.8%	5.7%	18.9%	67.9%	100.0%
Total % Sınıf	3.8%	4.8%	8.7%	22.1%	60.6%	100.0%

Araştırmaya katılan öğrencilerin %83'lük kısmı yolsuzlukların vergi ödeme isteğini azalttığını düşünmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinde bu pay %79 iken, son sınıf öğrencilerinde %90'a yükselmektedir (Tablo 17). Araştırmaya katılan öğrencilere göre vergi algısının olumsuzlaşmasına yol açan yolsuzluk faktörünün çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 18. Aslında Devlet İsterse Söke Söke Vergi Alır

		B22					Total
		1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf	% Sınıf	3.9%	5.9%	17.6%	33.3%	39.2%	100.0%
Dördüncü Sınıf	% Sınıf	5.8%	9.6%	9.6%	34.6%	40.4%	100.0%
Total	% Sınıf	4.9%	7.8%	13.6%	34.0%	39.8%	100.0%

Tüm yaşanan ve devlet eliyle ortaya çıkan ayrımcılık düşüncelerini ortadan kaldıracak bir iddia, “devlet isterse söke söke vergi alır” iddiasıdır. Bu iddiaya katılım oranı, toplam %74'dür. Birinci sınıf öğrencilerinin %72'si, son sınıf öğrencilerinin de %75'ine göre devlet isterse söke söke vergi alır. Birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık beşte biri bu konuda fikri bulunmamakta iken son sınıf öğrencilerinde karasızlık oranı %10'a gerilemektedir (Tablo 18).

Tablo 19. Hayır Kurumlarına Bağış Yapan Daha Az Vergi Ödemelidir

		B11					Total
		1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf	% Sınıf	21.6%	31.4%	25.5%	13.7%	7.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf	% Sınıf	20.8%	15.1%	18.9%	37.7%	7.5%	100.0%
Total	% Sınıf	21.2%	23.1%	22.1%	26.0%	7.7%	100.0%

Siyasi, sosyal ve ekonomik anlamda hayırseverlik, en az varlığa sahip olan yoksul kesimlerin, yaşama şanslarını arttırmak ve mevcut durumlarını daha da iyileştirmek için kâr amacı gütmeyen yapılan davranışlardır. Bir

devlet için vatandaşlarını hayırseverliğe motive ederek toplumsal diğerkamılığı gerçekleştirmek ve sonuç olarak suçu azaltmak mümkündür. Özellikle hayır kurumlarına gönüllü bağışları artırmak amacıyla vergiden yapılacak indirimler söz konusu olabilir (Chamlin ve Cochran, 1999: 204-222). Bu şekilde bağışların vergiden indirimi, bireylerin hayır kurumlarına yaptığı bağışların oranını arttırır. Bağış yapanlar, hayırsever olarak toplumda ün ve prestij elde eder. Ancak devlet vergi geliri kaybına uğrar. Azalan vergi gelirleri nedeniyle kamunun gerçekleştiremediği hizmetleri, hayırseverler gerçekleştiriyor, gibi görünür. Veri kamu harcaması düzeyinden vazgeçmek mümkün olmuyorsa, vergi yükü, diğer tüm mükellefler üzerine yayılır. Böylelikle hayorseverlerin ortaya çıkardığı hizmetlerin maliyetine, esasında vergi yükü ağırlaşan diğerleri katlanmış olur.

Toplumda hayır kurumlarına bağış yapanların daha az vergi ödemeleri konusundaki görüşlerine başvurulmuş öğrencilerin cevapları incelendiğinde; destekleyenler desteklemeyenlerden daha fazladır. Birinci sınıf öğrencilerinin %25'i bu görüşü desteklerken, son sınıf öğrencilerinin %45'i desteklemektedir (Tablo 19).

Araştırmaya katılan öğrencilerin %34'lük kısmına göre hayır kurumlarına yapılan bağışlar nedeniyle yükümlüler daha az vergi ödemelidir. Birinci sınıf öğrencilerinin sadece %21,5'ine göre hayır kurumlarına bağış yapanlar daha az vergi ödemelidir. Son sınıf öğrencilerinde bu oran, %45'e yükselmektedir (Tablo 19).

3.2.2.9. Vergi Kaçakçılığına İlişkin Algı

Bireylerin vergi algısının en önemli belirleyicilerinden biri, hissettikleri vergi yükü ve bu yükün belirleyicisi de vergi oranlarının seviyesidir. Buna göre vergi oranları arttıkça yükümlülerin vergileme karşısındaki tutumlarının derecesi de olumsuz yönde değişebilir. Vergi oranlarının artışı karşısında gelir ve ikame etkileri çerçevesinde çeşitli davranış şekilleri geliştiren yükümlülerin kimi vergisini tam ve zamanında ödemeye devam ederken, kimi tüketimini, kimi tasarrufunu kısar ya da çalışmamayı tercih eder.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %30'una göre, yüksek vergi oranları karşısında vergi kaçırmak doğaldır. Yüksek vergi oranlarının, vergi kaçırmanın gerekçesi olduğunu düşünenlerin oranı birinci sınıftakiler için %15, son sınıf öğrencileri için ise %41'dir (Tablo 20).

Tablo 20. Yüksek Vergi Oranları Karşısında Vergi Kaçırma Doğaldır

	B15					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	43.1%	21.6%	19.6%	7.8%	7.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	18.9%	22.6%	17.0%	30.2%	11.3%	100.0%
Total						
% Sınıf	30.8%	22.1%	18.3%	19.2%	9.6%	100.0%

2008 küresel krizi ile beraber sermayenin kâr eğiliminde görülen düşüş ve yaşanan durgunluk, günümüz piyasa şartlarının olumsuzluğunun temel nedenlerinden biridir. Vergi de parasal bir meblağ olarak, yükümlünün satın alma gücü üzerinde olumsuz etki bırakır. İşte araştırmada sorgulanan, günümüz piyasa şartlarının olumsuzluğunun, vergi kaçırmanın gerekçelerinden biri olup-olmadığıdır. Söz konusu soruya olumlu cevap verenlerin oranı %15,4'dür. Son sınıf öğrencilerinin %21'i için günümüz piyasa şartlarında vergi kaçırma haklı iken, birinci sınıf öğrencilerinin %9,5'i için bu şartlarda vergi kaçırma doğal görünmektedir. Bunun yanında görüşüne başvuru alan öğrencilerin %45'i, günümüz piyasa şartlarında vergi kaçırma haklı görmemektedir. Birinci sınıf öğrencilerinde bu pay %53'e kadar çıkarken, son sınıf öğrencilerinde %37'de kalmaktadır (Tablo 21).

Tablo 21. Günümüz Piyasa Şartlarında Vergi Kaçırma Haklı Görüyorum

	B14						Total
	0	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf							
% Sınıf	2.0%	51.0%	29.4%	7.8%	3.9%	5.9%	100.0%
Dördüncü Sınıf							
% Sınıf	.0%	37.7%	22.6%	18.9%	13.2%	7.5%	100.0%
Total							
% Sınıf	1.0%	44.2%	26.0%	13.5%	8.7%	6.7%	100.0%

Bireylerin birlikte yaşadığı diğer bireyler ile vergi ödeme davranışları açısından algılarını tespit etme üzere "bulduğum bölgede vergi kaçırmanın yaygın olması" ifadesine katılıp- katılmadıkları sorulmaktadır.

Burada aynı zamanda bireylerin birbirlerine olan güvenleri de sorgulanmaktadır (Tablo 22).

Vergisel ödevlerin yerine getirilmesinin tüm bireylerce yeterince yerine getirilmediği inancının yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Kayıtdışı kalanlar olduğu gibi kayıt içinde kalanların da vergiye direnç ve sahip oldukları olumsuz vergi algısı, diğerlerince algılanmaktadır.

Ancak bu noktada bireylerin davranışlarına yönelik sorulara insanların ideal olana yakın cevapları verdikleri gözden kaçırılmamalıdır. Bu sebeple ‘herkes vergi kaçırıyor’ düşüncesinin yaygınlaşmasının, er ya da geç cari ve potansiyel yükümlüleri olumsuz yönde etkileyeceği açıktır.

Tablo 22. Bulduğum Bölgede Vergi Kaçırmanın Oldukça Yaygın Olduğunu Sanıyorum

	B17					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	23.5%	21.6%	33.3%	13.7%	7.8%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	9.6%	19.2%	40.4%	25.0%	5.8%	100.0%
Total						
% Sınıf	16.5%	20.4%	36.9%	19.4%	6.8%	100.0%

Vergi direnci ve/veya olumsuz vergi algısı, bir bulaşıcı hastalık gibi toplumda yayılır. Bulduğu bölge, sektör ya da ailede vergi kaçırınlar ve bu durumdan rahatsızlık duymayanlar arttıkça, toplumsal etkileşimin ve bir arada yaşamının bir sonucu olarak vergi kaçırmanın haklı olabileceği düşünülür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin %30 gibi önemli bir kısmı, vergi kaçırmanın yaygın olduğu ortamda, kendilerinin de aynı tutumu benimsemeyeceklerini belirtmektedir. “Herkes vergi kaçırırsa ben de kaçırırım” ifadesini haklı bulan öğrenciler, birinci sınıftakilerin %27’si ve son sınıf öğrencilerinin %33’üdür (Tablo 23).

Tablo 23. Herkes Vergi Kaçırırsa Ben De Kaçırım

	B16					Total
	1	2	3	4	5	
Birinci Sınıf						
% Sınıf	47.1%	11.8%	13.7%	9.8%	17.6%	100.0%
Dördüncü Sınıf						
% Sınıf	40.4%	13.5%	13.5%	15.4%	17.3%	100.0%
Total						
% Sınıf	43.7%	12.6%	13.6%	12.6%	17.5%	100.0%

Sonuç

Vergi sistemlerinin yeniden yapılandırılmasında en fazla ihmal edilen aktör, vergi ödemekle yükümlü olup, aynı zamanda toplumun en önemli unsuru olan bireylerdir. Toplumsal yapı içindeki bireylerin devlet algısı, demografik özellikleri, eğitim düzeyleri, toplumsal etkileşimleri, vergi algısını ve vergiye direnci belirleyen ve hiç biri diğerinden bağımsız olarak ele alınamayan değişkenlerdir. Bu değişkenlerin analizi, verginin tam ve zamanında ödenmesinde, bireyler ve toplumun yapısı açısından etkili ve vergi algısı üzerinde belirleyici olarak, bir sistemin nasıl işleyeceğine ilişkin önemli ipuçları verir.

Bu çalışma ile devletin cari ve potansiyel yükümlülerini vergi vermeye motive edebilmesi için, toplumun öne çıkarılacak devlet ve vergi algılarının belirlenmesine kaynak oluşturan demografik ve toplumsal yapılarını ortaya koyabilmek, vergi algısının olumlanmasının önündeki eğitime yönelik engeller ile mevcut mekanizmaları tıkayan unsurları belirlemek amaçlanmakta, ayrıca çözüm önerilerini tespit etmekte faydalı olacak bir veri setine ulaşılmaktadır. Araştırmada üniversitemizde maliye eğitim alan birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin, öncelikle vergiye ilişkin görüşleri ve devleti, özellikle vergi bağlamında nasıl değerlendirdikleri, sistem hakkındaki beklentileri, araştırmanın değişkenlerince analiz edilmektedir. Maliye bölümü öğrencilerimiz, gerek maliye eğitimi almaları gerekse toplumun bir bireyi olarak devleti ve vergi olgusunu bağımsız olarak öğrenip, tartmaları açısından, hem maliye eğitiminin vergi algısı itibarıyla etkinliğini hem de bir değişken olarak eğitimin vergi algısı üzerindeki etkilerinin görülebilmesinde, çok önemli bir örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Söz konu örneklem grubu ile gerçekleştirilen alan araştırmasının temel bulgularına göre; araştırmaya katılan öğrencilerin %90'lık kısmı, vergileme

yetkisinin halkta olduğunu düşünmektedir. Birinci sınıf öğrencilerinin %10'luk kısmına göre ülkemizde vergi koyma gücünü elinde tutan kesim, bir başka deyişle vergilemede etkili olanlar, işadamlarıdır. Bu görüş son sınıfa gelindiğinde hemen hemen kaybolmaktadır. Vergi gelirleri ile beslenen kamu harcamalarına yönelik algı, Maliye Bölümü öğrencileri açısından olumsuz bir görünüme sahiptir. Özellikle eğitim, sağlık ve sosyal güvenlik harcamalarının yetersiz olduğuna dair inanç, son sınıflara doğru artış göstermektedir.

Araştırmaya katılan birinci sınıf öğrencilerinin yaklaşık %40'ı, dördüncü sınıf öğrencilerinin de yaklaşık %30'u, ödenen vergilerin karşılığını göreceğine inanmamaktadır. Ayrıca birinci sınıflar öğrencilerinin %35'i, son sınıf öğrencilerinin de hemen hemen yarısı, ödedikleri vergilerin ihtiyaç duydukları alanlarda kullanılmadığını düşünmektedir. Öğrenciler arasında vergilerin, toplumda bir arada yaşamının gereği olarak algılanması yaygınlaşırken, kendilerini bir anlamda toplumsal etkileşim ve bütünleşmenin sağlanmasına katkıda bulunabilecek aktörler olarak tanımlamaktadır.

Araştırmamızın odak sorusu; öğrencinin aldığı maliye eğitiminin vergi bilincini arttırdırıp-arttırmadığıdır. Öğrencilerde dört yıllık eğitimin sonunda vergi bilinci oluşacağı ya da oluşmayacağı yönünde kararsızlık hemen hemen ortadan kalkmakta, birinci sınıf öğrencilerinin yarısı, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise yaklaşık %80'lik kısmı, maliye eğitimi almanın, vergi bilincinin artmasına yol açtığını düşünmektedir. Dolayısıyla Maliye bölümü öğrencileri son sınıfa geldiklerinde, maliye eğitiminin vergi bilinci üzerinde pozitif etki yarattığını ifade etmektedir. Ancak öğrencilerin, vergi geliri artışının, eğitim olanaklarını zenginleştireceği yönünde kaygıları da bulunmaktadır.

Vergiler aracılığıyla bazı kesimlere tanınan ayrıcalıkların varlığının sorgulanmasıyla, araştırmaya katılan öğrencilerin yarısının bu yargıya katıldığı, %11'inin de katılmadığı ortaya çıkmaktadır. Birinci sınıf öğrencilerinin %35'ine göre devlet vergiler aracılığıyla ayrımcılık yapmakta iken, son sınıf öğrencilerinin bu yargıya katılım payı %63'e çıkmaktadır. Buna göre devlet, farklı gruplara eşit olmayan fırsatlar tanımaktadır. Ayrıca vergi algısının olumsuzlaşmasına yol açan bir başka faktör de yolsuzluklardır. Tüm yaşanan ve devlet eliyle ortaya çıkan ayrımcılık düşüncelerini ortadan kaldıracabilecek bir iddia olan, "devlet isterse söke söke vergi alır" iddiasına katılım oranı ise toplam %74'dür.

Araştırmamızın son bulgularından biri de, vergi kaçakçılığının nasıl algılandığıdır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %30'una göre, yüksek vergi oranları karşısında vergi kaçırmak doğaldır. Yüksek vergi oranlarının, vergi kaçırmamanın gerekçesi olduğunu düşünenlerin oranı birinci sınıftakiler için %15, son sınıf öğrencileri için ise %41'dir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %30 gibi önemli bir kısmı, vergi kaçırmamanın yaygın olduğu ortamda, kendilerinin de aynı tutumu benimsemeyeceklerini belirtmektedir. “Herkes vergi kaçırsa ben de kaçıırım” ifadesini haklı bulan öğrenciler, birinci sınıftakilerin %27'si ve son sınıf öğrencilerinin de %33'üdür.

Kaynakça

- Allingham, M. ve A. Sandmo (1972). "Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis". *Journal of Public of Economics*. 1. 323-338.
- Alm, J. and B. Torgler (2006). “Culture Differences and Tax Morale in the United States and in Europe”. *Journal of Economic Psychology* 27. 224–246.
- Babbie, E. (1998). *The Practice of Social Research*, 8. Baskı. Wadsworth Publishing, Belmont.
- Etzioni, A. (1985). "Interest Groups and the United States Economy", *National Forum*, Vol. LXV. No. 2. Spring, 8-11.
- Good, C. V. (1973). *Dictionary of Education*. McGraw Hill Book Company. New York.
- Goldscheid, R. (1958).“A Sociological Approach to Problems of Public Finance”. [1925] 1958, P. B. Musgrave and A. T. Peacock eds.. *Classics in The Theory of Public Finance*. Macmillan. New York.
- İbn-i Haldun (1990). *Mukaddime*. Çev. Zakir Kadiri Ugan. İstanbul.
- Jackson, B. R. and Milliron, V. C. (2002). “Tax Compliance Research: Findings, Problems and Prospects”. Vol: 3. (ed.) S. James. *Taxation: Critical Perspectives on the World Economy*. New York: Routledge. 56-100.
- Korkmaz, E., Ongan, S., Baloğlu, F. Çak, M. Ve Şeker, M. (2007). *Yolsuzluğa Bakış : İstanbul Örneği*. İktisatlılar Vakfı Yayınları. İstanbul.
- Lewis, A. (1982). *The Psychology of Taxation*. Martin Robertson. Oxford.
- Orviska, M., and Hudson, J. (2002). “Tax Evasion, Civic Duty and The Law Abiding Citizen”. *European Journal of Political Economy*. 19(1). 83-102.
- Öncel, M. ve Kumrulu, A. (1985). “Maliye Eğitiminde Hukuki Yaklaşım”. *Türkiye 1. Maliye Eğitimi Sempozyumu*, Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 157, Eskişehir.

- Scholz, J. T. (1998). "Trust, Taxes and Compliance", (ed.) J. Braithwaite ve M. Levi. *Trust and Governance*. Sage. New York. 135-166.
- Schmölders, G. (1968). "Mali Psikoloji", *Maliye Enstitüsü Konferansları*. 15. Seri. No. 34. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Yayınları. 11-18.
- Schumpeter, J. (1954). "The Crisis of The Tax State" 1954, A. T. Peacock, W. Stolper, R. Turvey, E. Henderson eds.. *International Economic Papers*. 4: 5-38. Macmillan, New York.
- Song, Y. and Yarbrough, T. E. (1978). "Tax Ethics and Taxpayers Attitudes: A Survey". *Public Administration Review*. Vol. 38, 442-52.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*. Bursa.
- Torgler, B. and B.S. Frey (2004); "Taxation and Conditional Cooperation". *Center for Research in Economics, Management and The Arts (CREMA)*. Working Paper No. 2004-20.
- Torgler, B. and Schaltegger, C. A. (2005). "Tax Morale and Fiscal Policy". *Center for Research in Economics, Management and The Arts (CREMA)*. Working Paper No: 30. 1-34.
- Torgler, B. (2006). "The Importance of Faith: Tax Morale and Religiosity". *Journal of Economic Behavior & Org.* 61. 81–109.
- Yılmaz, B. E. (2012). "Vergi Algısı ve Eğitim İlişkisi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F, Prof.Dr. Aytaç Eker ve Yrd.Doç.Dr. Ayşegül Eker'e Armağan*. İzmir. 231-253.
- Baloğlu, B., Baloğlu, B., Yılmaz, B.E. ve Şeker, M. (2010). *Sosyolojik Açıdan Türkiye'de Halkın Vergiye Bakışı*. İTO Yayınları. Yayın No: 2010-61. İstanbul.
- Yılmaz, B.E. ve Şeker, M. (2007). *Vergiye Karşı Tepkiler: Mükellef Davranışları-İstanbul Örneği*. İSMMMMO Yayın No: 86. İstanbul.